

N a d á c i a
Občan a demokracia
Minority Rights Group – Slovakia

Výročná správa

2001

Názov organizácie : Nadácia Občan a demokracia
Minority Rights Group - Slovakia, MRG-S
Adresa : Dobrovičova 13,
811 09 Bratislava
Telefónne číslo : 02/5292 0426, 5292 5568
Faxové číslo : 02/5292 0426, 5292 5568
E-mail : mrgs@changenet.sk
URL : www.changenet.sk/mrgs
Registrovaná ako : nadácia
Dátum registrácie : 8. augusta 1997
Miesto registrácie : Bratislava
Registračné číslo : 203/Na-96/95
IČO / DIČ : 30778204

OBSAH

Organizačná štruktúra

Úvod

Aktivity v roku 2001

Poskytovanie právnej pomoci v oblasti ľudských práv

Implementácia zákona o prístupe k informáciám a pilotná fáza monitoringu

Štátna správa ľuďom

Ľudské práva v príprave, práci a vzdelávaní slovenskej polície

Menšinové práva a výcvik v ich obhajovaní

Právo na každý deň - zriadenie modelovej kliniky na právnickej fakulte s dosahom pre ďalšie komunity

Jesenná škola ľudských práv 2001

Konštitucionalizmus v strednej a východnej Európe – vydané publikácie

Slovensko a NATO – cyklus krátkych televíznych rozhovorov

Zvyšovanie uvedomenia verejnosti o otázkach sexuálnych menšín

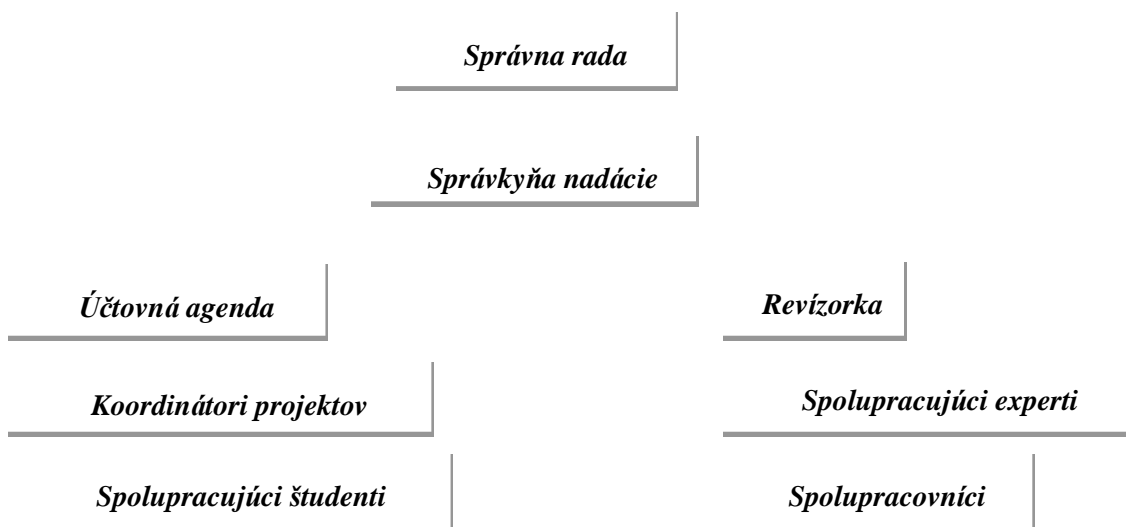
Finančná správa za rok 2001

Príjmy

Výdavky

Záver

Organizačná štruktúra

Správna rada :

Dušan Ondrušek, Klára Orgovánová, Jana Plichtová, Radoslav Procházka, Vladimír Raiman, Viliam Zeman (predseda)

Správkyňa nadácie :

Šarlota Pufflerová (zároveň štatutárna zástupkyňa)

Účtovná agenda :

Ludmila Pauková

Revízorka :

Jana Kresáková

Koordinátorky/-i projektov :

Zuzana Dlugošová, Tomáš Kamenec, Mária Kolíková, Luba Lesná, Marcela Mežianová, Diana Némethová, Sylvia Ondrisová, Šarlota Pufflerová

Spolupracovníci :

Lubomír Bátáry, Ivica Bumová, Ondrej Červený, Jana Debrecéniová, Martin Dobák, Ladislav Ďurkovič, Andra Figlusová, Vladimír Gažo, Milada Gažová, Marcela Hanúsková, Marián Hrbáň, Ján Hutník, Miroslav Chlpík, Edita Chocholatá, Sawkat A. Choudhury, Draga Inovecká, Monika Kaliská, Róbert Kaliský, Viliam Karas, Marta Klemková, Milan Kobolka, Andrej Králik, Ivan Kubiňák, Peter Kunder, Oľga Kurucová, Tomáš Kušík, Michal Lipták, Milan Lucina, Zuzana Macková, Nadežda Martinková, Juraj Marušiak, Jolana Nátherová, Juraj Németh, Jozef Novák, Roman Oleksík, Daniela Patrnčiaková, Juraj Pauko, Marcela Pilousková, Peter Plachý, Igor Polakovič, Juraj Rizman, Štefan Ruttkay, Martin Slaný, Juraj Smatana, Jarmila Sviteková, Marek Staroň, Ingrid Ševčíková, Dana Šteffelová, Daniela Telepková, Alžbeta Tomášeková, Pavol Trgiňa, Ľubica Trubíniová, Milan Vajda, Ľubica Valentovičová, Zuzana Valentovičová, Róbert Vitáloš, Beáta Vrzgulová

Spolupracujúci experti :

Ladislav Briestenský, Zuzana Fialová, Peter Hrnčiar, Ján Hrubala, Maria Kedzierska, Ján Kľučka, Jozefína Machajová, Arne Mann, David Mc Quoid Mason, Igor Obuch, Klára Orgovánová, Monika Platek, Viktor Pronkin, Ivan Rapoš, Rick Roe, Ján Šikuta, Daniel Šváby, Kvetoslava Vrzgulová, Milan Zacharovský, Pavol Žilinčík

Študenti :

Katarína Bartovičová, Ivana Bezecná, Pavel Bizoň, Radovan Čaplovič, Alžbeta Esterková, Tomáš Fila, Ivan Godársky, Marek Hrouda, Martin Hupka, Tomáš Kočiš, Martin Krúpa, Matúš Libovič, Zuzana Nemčeková, Vlado Pirošík, Kristína Poláková, Lubomír Ruttkay, Ivan Šesták, Róbert Šveda, Peter Wilfling, Daniela Wilflingová, Dušan Zachar

Úvod

Rok 2001 sa niesol v znamení zavádzania zákona o prístupe k informáciám do praxe. Naša nadácia patrila medzi najaktívnejšie v Iniciatíve mimovládnych organizácií Za dobrý zákon o slobodnom prístupe k informáciám počas kampane za jeho prijatie v roku 2000. Považovali sme za svoje poslanie sledovať, čo sa ďalej deje so zákonom. A nielen to, chceli sme získať pre spoluprácu nielen médiá, ale najmä občanov a občianky, a spoločnými silami vydať kvalifikované svedectvo o tom, ako verejná správa poňala novú legislatívnu normu, ako s ňou naložila v čase prípravy na jej implementáciu (v druhej polovici roku 2000) a ako s ňou narába od začiatku jej účinnosti. Realizovali sme dva projekty monitoringu zavádzania zákona do praxe: jeden na úrovni vrcholových orgánov štátnej správy, druhý sa zameriaval na uplatňovanie zákona v samosprávnych orgánoch miest a obcí Slovenska. Publikovali sme podrobné správy o priebehu monitoringu. Naši právnici pripravili niekoľko podaní na súd v tejto veci, viaceré kauzy sme dokonca vyhrali. Podarilo sa nám zaujať médiá a ich prostredníctvom aj občanov a občianky. V tejto činnosti plánujeme systematicky pokračovať aj v ďalšom období.

Ďalšou dôležitou udalosťou bolo prijatie zákona o verejnom ochrancovi práv – ombudsmanovi, ktorému predchádzala novelizácia Ústavy SR s novým článkom týkajúcim sa práve tejto inštitúcie ochrany ľudských práv. Naša nadácia aktívne vstupovala do celého procesu prijímania legislatívy k verejnému ochrancovi práv. Úzko sme spolupracovali so Sekciou ľudských práv Úradu vlády SR i s poslancami NR SR. Spolu s ostatnými mimovládnymi organizáciami sme spoluorganizovali kampaň Za silného ombudsmana, prostredníctvom nej sme presadzovali pre túto inštitúciu čo najširšie kompetencie a možnosť pre ochrancu vstupovať do správneho konania. Pričinili sme sa aj o čo najzrozumiteľnejšiu mediálnu prezentáciu tejto témy.

V roku 2001 sme v rámci našich projektov nadviazali a formalizovali spoluprácu s dvoma štátnymi inštitúciami – Generálnym riaditeľstvom zboru väzenskej a justičnej stráže a s Prezídiom Policajného zboru SR. Tak ako mnohokrát predtým, aj teraz sa nám podarilo presvedčiť zodpovedných, že máme čo ponúknuť v oblasti vzdelávania k ľudským právam – či už vo forme tréningov, publikácií alebo pri príprave koncepcií vzdelávania. V rámci iniciatívy Ľudia proti rasizmu sme sa pravidelne zúčastňovali zasadaní spoločnej pracovnej skupiny policajného prezídia a predstaviteľov mimovládnych organizácií. Koncom roka sa z nej sformovala Komisia na riešenie problematiky rasovo motivovanej trestnej činnosti, ktorá bude pokračovať v spoločnej práci aj v budúcom roku.

V rámci našich právnych programov sme sa aj v roku 2001 naďalej usilovali o ďalšie prehlbovanie právneho vedomia prostredníctvom vzdelávania a výcviku i poskytovaním právnej pomoci jednotlivcom, skupinám občanov i mimovládnym organizáciám. Tvorivým obohatením programu Právo na každý deň je jeho prenesenie na pôdu Právnickej fakulty v Trnave a úzka spolupráca s jej pedagógmi. Ďalej rozvíjame spoluprácu s učiteľmi stredných škôl na poli vzdelávania v oblasti ľudských práv.

Výročná správa za rok 2001- ako už tradične - obsahuje stručný popis aktivít jednotlivých projektov. Nie sú v nich zahrnuté mnohé naše dobrovoľnícke aktivity - vo vyššie spomenutých iniciatívach, vo verejnom záujme alebo v prospech samotnej nadácie. Ďakujeme všetkým, ktorí sa pripojili k nášmu úsiliu alebo ho podporili.

V Bratislave, 25. januára 2002

Šarlota Pufflerová

Poskytovanie právnej pomoci v oblasti ľudských práv (1999 – 2002)

Hlavným cieľom projektu v roku 2001 bolo pokračovať v poskytovaní právnej pomoci v takých prípadoch porušovania základných práv a slobôd, ktorých výskyt je častý a kde prípadná náprava bude mať vplyv na zmenu rozhodovacej činnosti štátnych či samosprávnych orgánov. Ďalším z vytýčených cieľov bolo prostredníctvom poskytovania právnej pomoci podporiť občanov alebo mimovládne organizácie v zapájaní sa do rozhodovania o verejných veciach a rozvíjať schopnosti občianskych aktivistov i mimovládnych organizácií riešiť jednoduchšie právne problémy bez asistencie právnik.

Zároveň bol poskytnutý priestor pre spoluprácu so študentmi práva, ktorí sa podieľali na praktickom právnom poradenstve. Skúsenosti získané pri realizácii projektu boli ďalej využívané pri ovplyvňovaní legislatívy i praxi štátnych orgánov ovplyvňujúcej stav dodržiavania ľudských práv a vo vzdelávacej činnosti Nadácie Občan a demokracia.

Aktivity uskutočnené v rámci projektu možno vecne zdeliť do niekoľkých druhov:

- poskytovanie právnej pomoci vo forme konzultácií pri riešení jednoduchých právnych problémov
- právna pomoc prostredníctvom plného právneho zastúpenia na základe dohody o plnomocenstve
- aktívne riešenie aktuálnych potrieb a problémov legislatívy, praxe, vzdelávania v oblasti ľudských práv

Konzultácie pri riešení jednoduchých právnych problémov prebiehali vo forme osobných stretnutí v priestoroch organizácie, prostredníctvom telefónu alebo elektronickou poštou. V tomto roku išlo predovšetkým o konzultácie v oblasti práva na prístup k informáciám, civilnej služby, sociálnych otázok. Mimovládne organizácie konzultovali predovšetkým otázky prístupu k informáciám, ohlasovania zhromaždení, zmien stanov i fungovania samotných organizácií – otázky odvodových a daňových povinností. V týchto prípadoch právnici predovšetkým objasnili právne otázky súvisiace s danou oblasťou, inštruovali klientov v ďalšom postupe, prípadne konzultovali pripravené podanie na príslušný orgán štátnej správy.

Prípady zastupované právnikmi na základe dohody o plnomocenstve prebraté v roku 2001 mali široký záber. Zastupovanie prebiehalo formou osobných konzultácií, písania podaní na správne orgány, podávania žalôb a zastupovania pred súdom, ale i podávania ústavných sťažností na Ústavný súd Slovenskej republiky, prípadne sťažností na Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu. V mnohých z nich zastupovanie pokračuje a čaká sa na vytýčenie pojednávani na súde, prípadne správne či súdne rozhodnutie.

Prebraté prípady súviseli s uplatňovaním práv účastníkov v územnom alebo stavebnom konaní, náhrady škody voči štátu spôsobenej nesprávnym úradným postupom alebo nezákonným rozhodnutím, uplatňovaním práv k bytu, či ochrany práv detí. Právnici zapojení do poskytovania právnej pomoci sa v minulom roku zaoberali aj prípadmi rasovo motivovaných útokov, v ktorých prebrali zastupovanie poškodených.

Riešenie prebratých prípadov často komplikovali prieťahy v konaní, ktoré sú v Slovenskej republike rozšíreným problémom a sú rovnako porušovaním základných práv účastníkov konania. V týchto prípadoch sa prostredníctvom dostupných právnych prostriedkov dosiahla úspešná i menej úspešná náprava.

Najväčšia potreba poskytovania právnej pomoci sa v minulom roku ukázala v samosprávnej oblasti, kde sa riešili problémy nezákonného i neústavného výkonu samosprávnych kompetencií v rôznych častiach Slovenska. V tejto súvislosti bolo podaných aj niekoľko ústavných sťažností. Keďže od 1. januára 2001 sa stal účinným zákon o slobodnom prístupe k informáciám i mnohé z prípadov v nadácii súviseli práve s uplatňovaním tohto zákona. Právnicki nadácie preto vydali viacero stanovísk na nezákonnosť a neústavnosť všeobecne záväzných nariadení miest a obcí o služobnom tajomstve, zúčastnili sa viacerých verejných diskusií k tejto téme.

Nové kauzy boli späté s problémami žiadateľov získať informácie od povinných osôb. V minulom roku bolo podaných 8 žalôb vo veci prístupu k informáciám. Dve boli podané proti ústredným orgánom štátnej správy, päť proti samosprávnym orgánom. Koncom roka Najvyšší súd Slovenskej republiky vyhovel v plnom rozsahu žalobe, v ktorej sme namietali nezákonnosť rozhodnutia o zamietnutí sprístupniť požadované informácie od Úradu jadrového dozoru. Rozhodnutie bolo významné najmä v zmysle častých nezákonných argumentov, a to, že požadované informácie obsahujú obchodné tajomstvo, pričom štátny orgán objektívne skutočnosť, či naozaj ide o obchodné tajomstvo, nepreveruje. Najvyšší súd tak vyslovil významný právny názor i pre ďalšie prípady.

Jednoduché právne poradenstvo v súvislosti s uplatňovaním zákona o slobodnom prístupe k informáciám bolo vykonávané aj prostredníctvom web stránky www.infozakon.sk, kde právnicki odpovedali na praktické otázky prichádzajúce elektronickou poštou. Obdobná stránka bola zriadená pre riešenie otázok súvisiacich s civilnou službou – www.civilka.sk

Právnicki pôsobiaci pri poskytovaní právnej pomoci sa aktívne podieľali na príprave a pripomienkovaní návrhu zákona o verejnom ochrancovi práv, návrhu zákona o nadáciách, čo prispelo k širšej účasti verejnosti na rozhodovaní a k zohľadneniu potrieb občianskej spoločnosti v legislatíve Slovenskej republiky. Integrovanou súčasťou týchto aktivít bola zároveň komunikácia s médiami s cieľom lepšie informovať verejnosť o zmysle pripravovaných právnych úprav.

K rozširovaniu informácií o základných ľudských právach a spôsobe ich uplatňovania patrí aj dotlač brožúry pod názvom **Ako založiť občianske združenie** (vydanej našou partnerskou organizáciou CEPA, ktorá pojednáva o praktických návodoch pri vzniku a registrácii občianskych združení, poskytuje praktické návody pri komunikácii s Ministerstvom vnútra a vzory príslušných podaní. Autorsky sme prispeli aj do dvoch brožúr o novej zákonnej norme prístupu k informáciám: do občanom určenej publikácii **Čo nie je tajné, je verejné** – ako používať zákon o slobodnom prístupe k informáciám (vydanej tiež CEPA) a do príručky pre pracovníkov v štátnej správe a samospráve, ktorú vydala Nadácia otvorenej spoločnosti. Na začiatku roku 2001 bola distribuovaná na všetky úrady verejnej správy. O obe brožúry je neustále veľký záujem.

Projekt finančne podporuje Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation.

Koordinátorka projektu: Zuzana Dluhošová

Implementácia zákona o prístupe k informáciám a pilotná fáza monitoringu (2000 – 2001)

V rámci tohto projektu uskutočnila Nadácia Občan a demokracia v období od júna do septembra 2001 v spolupráci s aktivistami z ďalších mimovládnych organizácií monitoring uplatňovania zákona o slobodnom prístupe k informáciám na úradoch miestnych samospráv vo vybraných obciach a mestách na Slovensku. Monitoring bol zameraný na aktívne zverejňovanie informácií a tiež na poskytovanie informácií na žiadosť. Pre náš prístup bola charakteristická snaha vyčerpať všetky možnosti, ktoré zákon občanom poskytuje.

Cieľom projektu bolo v prvých mesiacoch po nadobudnutí účinnosti zákona o slobodnom prístupe k informáciám zmapovať uplatňovanie zákona v praxi, identifikovať problémy pri tom vznikajúce a tak napomôcť jeho účinnej implementácii. Naše aktivity sme systematicky delili na monitorovanie aktívnej politiky úradov pri informovaní občanov a postupu pri poskytovaní informácií na žiadosť.

V prvom kroku našich aktivít sme telefonicky kontaktovali mestské, miestne a obecné úrady v Žiline, Bielom Kostole (okres Trnava), Šenkvice, Piešťany a mestské časti Bratislavy. Žiadali sme informácie o počte prijatých žiadostí (v niektorých prípadoch aj ďalšie informácie). V komunikácii s úradmi jednotlivých samospráv sme sa snažili o nadviazanie dialógu, ktorý by mohol napomôcť zlepšeniu nedostatkov, ktoré sme priebežne zistili. Vo viacerých prípadoch bola komunikácia úspešná a otvorený prístup zo strany samospráv viedol ku konštruktívnemu prijatiu spätnej väzby. V mnohých prípadoch sa však nepodarilo nadviazať podnetnú komunikáciu a korešpondencia, prípadne telefonické rozhovory mali doslova „bojovú atmosféru“, kedy sa zástupcovia úradov samospráv vložili svoje úsilie do hľadania dôvodov prečo požadovanú informáciu nemožno poskytnúť.

V ďalšom kroku sme na vybrané samosprávy rozoslali žiadosti o sprístupnenie nasledovných informácií: počet služobných mobilných telefónov pridelených miestnym/mestským/obecným úradom, ich čísla, komu boli pridelené, výška platu starostu/primátora, sadzobník poplatkov za sprístupnenie informácií a opatrenia, ktoré boli prijaté v danom meste, obci či mestskej časti v súvislosti s uplatňovaním zákona o slobodnom prístupe k informáciám. Informácie požadované v posledných dvoch bodoch nám boli všetkými monitorovanými úradmi samosprávy sprístupnené. Poskytnutie informácií týkajúcich sa služobných mobilných telefónov a plátov starostov/primátorov nám boli vo viacerých prípadoch zamietnuté. V poslednej časti monitoringu sme navštívili vytipované úrady miestnej samosprávy - Trenčín, všetky mestské časti Bratislavy, Banskú Bystricu a Žilinu.

Kritériami hodnotenia poskytovania informácií na žiadosť boli: sprístupnenie žiadaných informácií, dodržanie lehôt, náklady na poskytnutie informácií (cenník), prijatie telefonickej žiadosti o informácie a obsah prijatého interného opatrenia k zákonu o slobodnom prístupe k informáciám. V rámci aktívneho zverejňovania sme hodnotili: dostupnosť informácií, prehľadnosť, obsažnosť, aktuálnosť a formu zverejnenia.

Naplnenie týchto kritérií vnímame ako veľmi dôležitý predpoklad otvorenosti voči občanom a schopnosti riešiť problémy za aktívnej účasti obyvateľov určitej lokality. Distribúcia informácií medzi občanov a záujem o ich otázky sú základom pre zapájanie občanov do rozhodovania o veciach verejných. V čase decentralizácie štátnej správy a prechodu nových kompetencií na samosprávy je kľúčové vedieť, ako sú úrady samosprávy pripravené poskytovať informácie a transparentne hospodáriť s verejným majetkom.

V rámci projektu Implementácia zákona o prístupe k informáciám a pilotná fáza monitoringu sme uskutočnili dve stretnutia s novinármi z regionálnych a celoslovenských médií. Cieľom týchto stretnutí bolo prispieť k udržateľnosti témy zákona o slobodnom prístupe k informáciám v pozornosti médií (najmä regionálnych), sprostredkovať novinárom chápanie zákona o prístupe k informáciám ako aktívneho nástroja ovplyvňovania verejného rozhodovania.

Jedným z cieľov projektu bolo dosiahnuť zmenu v zaužívaných postupoch úradov verejnej správy. A to aj prostredníctvom podaní na súd, ktoré by sa mohli stať precedenčnými vo svojej oblasti. Na základe našich písomných žiadostí nám niektoré mestské časti Bratislavy odmietli sprístupniť informácie týkajúce sa čísel služobných mobilných telefónov. Prvostupňové rozhodnutie o nesprístupnení tejto informácie potvrdili mestské časti BA - Devínska Nová Ves, BA - Petržalka a BA - Ružinov aj v reakcii na naše odvolanie.

Na základe reakcií týchto mestských častí Bratislavy Nadácia Občan a demokracia MRG-S zastúpená Advokátskou kanceláriou JUDr. Jána Hrubalu podala správnu žalobu na Krajský súd v Bratislave. Vo všetkých troch prípadoch Krajský súd v Bratislave rozhodol v prospech nadácie a zrušil rozhodnutia mestských častí o nesprístupnení čísel služobných mobilných telefónov, ktoré sú v rozpore so zákonom 211/2000 Z.z. o slobodnom prístupe k informáciám. Súd týmito rozhodnutiami precedentne určil, že úrady verejnej správy sú povinné takéto informácie aj v iných prípadoch sprístupniť.

Monitorovanie poskytovania informácií úradmi občanom znamená priamu participáciu občianskych aktivistov pri získavaní informácií a je súčasťou občianskej kontroly verejnej správy i hospodárenia s verejnými prostriedkami. Zverejnenie výsledkov môže priamo ovplyvniť činnosť monitorovaných orgánov verejnej správy. Pretože je pre ne istou spätnou väzbou, môže mať dopad na zlepšenie ich vnútornej organizácie, kontroly, ich fungovania a komunikácie s verejnosťou.

Projekt bol realizovaný za finančnej podpory získanej v rámci programu Tvoja zem, ktorý zabezpečujú Nadácia Ekopolis a ETP-S a financuje United States Agency for International Development spolu s ďalšími súkromnými i verejnými darcami.

Koordinátorka projektu: Marcela Mezianová

Štátna správa ľudom (2001)

Projekt „Štátna správa ľudom“ prebiehal od februára do októbra 2001. Monitorovali sme mieru prístupnosti k informáciám u ústredných štátnych orgánov. Výsledky sme spracovali, pripravili sme správu o monitoringu, ktorú sme jednak poslali monitorovaným inštitúciám a tiež zverejnili na tlačovej konferencii.

Prostredníctvom týchto aktivít sme sa snažili dosiahnuť otvorenie sa štátnej správy pre všetkých občanov SR. Zároveň sme chceli prispieť k tomu, aby sa zákon stal všeobecne známym pre občanov i pre verejnú správu. Ide nám najmä o to, aby sa zákon stal reálnym nástrojom vynucovania práva na informácie a nie len potenciálnou možnosťou. Vedľajším cieľom projektu bolo zvýšenie potreby širokej verejnosti kontrolovať verejné prostriedky. Predpokladáme, že sa tak zároveň sťažia podmienky pre korupčné správanie a postupne sa obnoví dôvera verejnosti v štátnu správu.

Projekt si kládol za úlohu spustiť vlnu občianskej kontroly priamym zisťovaním stavu implementácie zákona o prístupe k informáciám v jednotlivých orgánoch štátnej správy. Údaje získané na úradoch

štátnej správy za pomoci našich aktivistov zachytávajú mieru prístupnosti k informáciám, ktoré by mali byť bežne prístupné verejnosti. Zber dát sa uskutočnil po nadobudnutí účinnosti zákona č. 211/2000 Zz. o slobodnom prístupe k informáciám u nasledovných ústredných orgánov štátnej správy: Úrad vlády SR, 15 ministerstiev, Štatistický úrad SR, Protimonopolný úrad SR, Úrad jadrového dozoru SR, Úrad pre štátnu pomoc a Letecký úrad SR.

Monitorovacie jednotky tvorili občania, ktorí po absolvovaní kurzu o možnostiach uplatňovania zákona o slobodnom prístupe k informáciám, mali za úlohu zozbierať na jednotlivých ministerstvách vopred stanovené údaje. Prostredníctvom žiadostí o informácie – ústnych, telefonických a písomných - žiadali občania rôzne druhy informácií. Vyhodnocovali sme aj spôsob komunikácie, dodržanie lehôt a obsah informácií. Na základe výsledkov sme zoradili jednotlivé orgány štátnej správy podľa miery dodržania daného zákona v spôsobe poskytnutia i relevantnosti obsahu požadovanej informácie. Správa z monitoringu je dostupná k nahliadnutiu v priestoroch nadácie.

Výsledky monitoringu zverejnené na tlačovej konferencii vyvolali u orgánov štátnej správy rôzne reakcie. Vnímame ako pozitívum, že niektoré štátne úrady akceptovali naše zistenia, kontaktovali sa s nami, konzultovali možnosti nápravy a snažili sa o okamžitú zmenu k lepšiemu. Projekt týmto prispel k sprehľadneniu rozhodovacích procesov a k ich transparentnejšiemu vystaveniu verejnej kontrole, čím vytvára základný predpoklad boja proti korupcii vo verejnej správe.

Projekt bol financovaný Nadáciou pre podporu občianskych aktivít v rámci Programu boja proti korupcii 2001.

Koordinátorka projektu: Diana Némethová

Ľudské práva v príprave, vzdelávaní a v práci slovenskej polície (2001 – 2002)

Program spolupráce s Policajným zborom SR v oblasti vzdelávania, výcviku a prevencie

Pre fungujúcu občiansku spoločnosť je dôležité právne vedomie a informovanosť občanov o ich základných právach, aby ich mohli efektívne uplatňovať a realizovať v konaní pred štátnymi orgánmi a vedeli ich pri porušovaní aj účinne chrániť. Znalosť princípov demokracie, právneho štátu a ľudských práv je však potrebná nielen zo strany občanov a občianok, ale rovnako zo strany predstaviteľov štátnych orgánov, teda i polície.

Obava, nezáujem a neschopnosť využívať existujúce právne mechanizmy ochrany základných práv a slobôd nepramení len z nízkeho právneho vedomia občanov Slovenskej republiky, ale rovnako z nedôvery k štátnym orgánom. Berúc v úvahu skúsenosti občanov z čias totality má nedôvera k polícii svoje opodstatnenie. Navyše v posledných rokoch pribudli prípady korupcie v polícii, čo nedôveru občanov ešte viac umocňuje. Jedinou účinnou cestou nápravy tohto stavu je väčšia otvorenosť a transparentnosť polície smerom k verejnosti, ako i zlepšenie komunikácie s občanmi.

Nadácia Občan a demokracia realizuje viaceré projekty poskytovania bezplatnej právnej pomoci: pre jednotlivcov a skupiny obyvateľov predovšetkým v oblasti ľudských práv, pre mimovládne organizácie a tiež sa angažuje vo vzdelávaní na poli ľudských práv. Skúsenosti s riešením právnych problémov spojených s porušovaním ľudských práv zo strany štátnych orgánov - najmä orgánov Policajného zboru SR – pri rasovo motivovaných útokoch, pri bezprostredných zásahoch príslušníkov

polície v prípadoch keď je porušený zákon, rovnako prax s uplatňovaním práv účastníkov v rámci priestupkového konania a mnohé iné, nasvedčujú, že je potrebné zmeniť spôsob prípravy a práce príslušníkov policajného zboru.

V rokoch 1994 - 1995 naša nadácia realizovala projekt Zlepšenie vzťahov medzi políciou a obyvateľmi na národnostne zmiešanom území. Projekt vznikol v spolupráci Nadácie Občan a demokracia, (vtedy pôsobiacej s názvom Minority Rights Group – Slovakia), Ministerstva vnútra SR, britských expertov vybratých Ministerstvom zahraničných vecí Veľkej Británie a Oddelením pre podporné programy v geopolitickom priestore Strednej Európy. Bol financovaný z prostriedkov britského Know How Fund.

Základným cieľom projektu bolo vytvoriť priestor pre návrhy konkrétnych riešení v oblasti zlepšovania vzťahov a komunikácie medzi predstaviteľmi polície a obyvateľmi všetkých národností s dôrazom na problematiku rómskej komunity. Vznik projektu podmienila potreba presvedčiť zainteresovaných a zodpovedných predstaviteľov štátnej správy, miestnej samosprávy a polície, že samotná represia nie je efektívnym riešením tohto komplexného problému, ponúknuť použiteľnú stratégiu na jeho riešenie a prispieť tak k zvýšeniu efektívnosti prevencie kriminality. V spolupráci s britskými partnermi sme zorganizovali študijnú cestu našich vysokých policajných dôstojníkov do Veľkej Británie, pripravili sme tréningové materiály a uskutočnili týždňový výcvikový kurz pre pedagógov stredných policajných škôl. Ďalším cieľom bolo usporiadať sériu diskusií (8) v národnostne zmiešaných regiónoch Slovenska o vzťahoch polície a obyvateľov a podporiť na všetkých úrovniach vytvorenie siete zainteresovaných expertov, oficiálnych (polícia, samospráva) i neoficiálnych predstaviteľov (menšiny, mimovládne organizácie). Poznatky získané v rámci týchto stretnutí s občanmi boli prezentované na Akadémii PZ SR a odovzdané Ministerstvu vnútra SR pre účely koncepcie preventívnej práce polície.

I keď počas pôsobenia predchádzajúcej vlády sa mnohé úspešne nadviazané vzťahy prerušili, niektoré dobré myšlienky a praktiky našli živnú pôdu či už na stredných policajných školách, kde viacerí učitelia používajú novú metodológiu (facilitáciu) alebo na Akadémii Policajného zboru SR, kde sa v súčasnosti už vyučuje predmet Ľudské práva, (ale bez primeranej metodológie). Dodnes však nebola uskutočnená komplexnejšia reforma vzdelávacieho systému v polícii, ale najmä v práci policajného zboru.

Potrebu týchto zmien nám potvrdili vrcholoví pracovníci Prezídia Policajného zboru SR, s ktorými sa pravidelne stretávame v rámci aktivít občianskej iniciatívy Ľudia proti rasizmu. Ide tu o vytvorenie spoločnej stratégie boja proti rasovo - motivovanej trestnej činnosti a proti propagácii fašizmu a rasizmu na Slovensku. Efektívna práca tejto pracovnej skupiny ukazuje potrebu zapojenia občianskych aktivistov, ako i odborníkov spolupracujúcich s tretím sektorom, do tvorby nových koncepcií a stratégie policajnej práce a vzdelávania policajtov.

Policajní experti oceňujú skúsenosti našej nadácie na poli vzdelávania v oblasti ľudských práv a vyjadrili záujem o dlhodobejšiu spoluprácu. Ich kľúčovou potrebou je obnovenie dôvery občanov a ich získanie pre spoluprácu s políciou. To bude vyžadovať kvalitatívnu zmenu v príprave nových policajtov na základných a stredných policajných školách i policajnej akadémii, rovnako však aj rozvoj systému celoživotného vzdelávania policajtov v činnnej službe. Je potrebné zmeniť i spôsob každodennej práce polície: prevencia, čo je okrem iného aj pravidelná komunikácia s obyvateľmi, sa musí stať jej integrálnou súčasťou.

Záujem o potenciál odborníkov z mimovládnych organizácií zo strany Policajného zboru je možné hodnotiť pozitívne. Vytvára súčasne predpoklady, že pripravované zmeny môžu byť úspešne implementované a dobre prijaté širokou verejnosťou. Projekt realizovaný mimovládnu organizáciou v spolupráci s predstaviteľmi polície, (ako to ukazuje aj naša skúsenosť), môže významne ovplyvniť a ozdraviť vnútorné prostredie tejto inštitúcie. Je súčasne príkladom participácie občanov na správe vecí verejných v podobe, ktorá je veľmi konkrétna a prináša dlhodobé efekty.

Projekt začal v júni 2001 kedy sa sformovala jedna zo spoločných pracovných skupín expertov z radov Policajného zboru SR, Inštitútu ďalšieho vzdelávania Akadémie policajného zboru SR a nadácie. Prvé pracovné stretnutie sa uskutočnilo v júni 2001. Okrem expertov boli prizvaní aj viacerí policajní velitelia i pedagogickí pracovníci z Policajnej akadémie. Výsledkom stretnutia bolo vymedzenie spoločnej náplne tréningov pre všetky výcvikové skupiny.

V oblasti informácií pôjde hlavne o základné ľudské práva, ich uplatňovanie, poznatky o fungovaní rómskej komunity, jej zvykoch a pravidlách, i „nepísaných pravidlách“, o rómskej kultúre a histórii, o možných problémoch v komunikácii s rómskou komunitou, o reálnej situácii Rómov a iných minorít v rámci rozličných regiónov Slovenska ako i pozitívne príklady a osobnosti z minoritných skupín. Informácie by sa mali týkať aj rasovo motivovanej trestnej činnosti – právne otázky, prípadové štúdie, príklady z praxe, možnosti prevencie rasovo motivovanej trestnej činnosti. Bolo by vhodné prizývať ľudí so skúsenosťou v práci s menšinami, alebo priamo príslušníkov menšinových komunit, pretože pre policajtov z praxe je dôležité poznať konkrétne osobnosti, prípadne nadviazať s nimi spoluprácu. Pomocou by bola aj inšpirácia z iných krajín či regiónov.

V oblasti postojov treba pozornosť zamerať na existujúce mýty, presvedčenia, stereotypy o minoritách a možnosti ich modifikácie. Práve tu by mohlo byť veľmi účinné stretnutie s rómskymi aktivistami, a získať tak pohľad z druhej strany.

Ukazuje sa, že bude potrebné rozvíjať komunikačné zručnosti všeobecne potrebné pri kontakte s občanmi, zvlášť však s príslušníkmi minoritných komunit s nimi najmä zručnosti potrebné k identifikácii autorít minoritných skupín a k nadviazaniu kontaktu či spolupráce. Dôraz bude na taktike vyjednávania, prehľade možných typov okolností a záťažových situácií pri kontakte polície s minoritami a nácviu zručností potrebných na ich zvládanie.

V auguste 2001 sa uskutočnilo ďalšie stretnutie spoločnej pracovnej skupiny MVO a Prezídia Policajného zboru SR v rámci iniciatívy MVO Ľudia proti rasizmu, ktoré poslúžilo k prerokovaniu ďalšej spolupráce zameranej na rasovo – motivovanú trestnú činnosť a možnosti jej prevencie najmä v oblasti vzdelávania (spoločná príprava nových foriem výcviku, zdrojových publikácií, metodologických príručiek a tréningových materiálov). Už tu sa hovorilo o nadviazaní kontaktov s úsekom prevencie a spoločných vzdelávacích aktivitách.

V októbri 2001 sme sa v rámci akcie organizovanej Prezídiom PZ po prvý krát stretli so špecialistami pre prevenciu kriminality a s pracovníkmi/ pracovníčkami PZ zaradenými na úseku extrémizmu oddelení násilnej kriminality Krajských riaditeľstiev PZ z Trenčína, Trnavy, Prešova, Nitry, Žiliny, Banskej Bystrice a Bratislavy. Mnohí z nich majú na starosti aj styk s verejnosťou, chodia na školy, pôsobia ako hovorcovia/hovorkyne. Prejavili záujem zúčastniť sa na výcvikovom kurze v rámci nášho projektu. V priebehu podujatia organizovaného Prezídiom PZ sme mali možnosť oboznámiť sa s prácou odborníkov z Nemecka, Poľska, Českej republiky a Francúzska, ktorí prezentovali svoje príspevky veľkej časti zamerané na prácu polície v oblasti prevencie a komunikácie s verejnosťou.

V októbri 2001 na stretnutí s vedúcim Oddelenia prevencie a styku s verejnosťou Vnútrošného a organizačného odboru Prezídia PZ jeho tímom sme dohodli program prvej spoločnej vzdelávacej aktivity pre policajných dôstojníkov a dôstojníčky z praxe zo všetkých krajov SR na december 2001. Uskutočnilo sa aj poldňové pracovné stretnutie s predstaviteľmi stredných odborných policajných škôl z Pezinka, Devínskej Novej Vsi a Košíc aj Inštitútu ďalšieho vzdelávania Akadémie PZ, ktorého cieľom bolo dohodnúť spoločný postup pri organizovaní vzdelávacích aktivít pre policajných učiteľov. Prvé podujatie bolo potom pre zástupcov všetkých škôl spoločné. Podarilo sa tiež pripraviť program prvého výcvikového stretnutia pre policajných veliteľov z praxe. Predstavitelia spoločnej pracovnej skupiny Inštitútu ďalšieho vzdelávania A PZ a nadácie stretli s 1. viceprezidentom a riaditeľom Správy kriminálnej a finančnej polície Prezídia PZ, ktorý vyjadril podporu našim aktivitám a prisľúbil pomoc pri organizovaní vzdelávacích podujatí pre veliteľov polície z praxe. Dohodol spoločný postup s Inštitútom ďalšieho vzdelávania A PZ .

V novembri 2001 sa stretla koordinátorka projektu s predstaviteľmi policajnej školy v Pezinku, aby dohodli podrobnosti výcvikového kurzu pre učiteľov policajných škôl z Košíc – Šace, Devínskej Novej Vsi a Pezinka. Prerokovali návrh programu a zloženie skupiny účastníkov decembrového školenia. Hovorili tiež o pláne dlhodobejšej spolupráce pri príprave metodických materiálov. Následne v decembri 2001 sa v objekte policajnej školy Pezinku konal prvý výcvikový kurz pedagógov Stredných odborných škôl PZ , na ktorom boli reprezentované všetky školy viacerými pedagógmi – väčšinou právnikmi a psychológmi. Program sa zameriaval na ľudské práva a slobody a základné princípy ich aplikácie, na prezentáciu prípadov z právnej praxe a dodržiavanie/porušovanie ľudských práv v konkrétnych situáciách, na uplatňovanie práva občanov slobodne sa združovať a zhromažďovať, na osobitnú ochranu vyčlenených skupín a prácu s menšinovými komunitami (simulácia), na metodológiu a končil plánovaním programu ďalších stretnutí. Účastníkom boli distribuované publikácie vydané našou nadáciou *Občan a verejná správa*, *Úvod do Európskeho dohovoru o ľudských právach*, *Občan a demokracia – Metodická príručka*. Výcviku sa zúčastnilo 23 osôb

Ešte v novembri 2001 sa v Inštitúte ďalšieho vzdelávania Akadémie PZ v Rači konal trojdňový výcvikový kurz pre veliteľov obvodných oddelení polície vyslaných Krajskými riaditeľstvami z celej SR. Účastníkom boli distribuované publikácie vydané našou nadáciou *Občan a verejná správa*, *Úvod do Európskeho dohovoru o ľudských právach* ako i publikácia *Rómsky dejepis* autora Arne Manna. Program bol zameraný na ľudské práva a slobody i základné princípy ich aplikácie, na existujúce mýty, stereotypy, presvedčenia o minoritách a možnosti ich modifikácie, na rómsku históriu a kultúru, známe osobnosti, pozitívne príklady a reálna situácia v regiónoch, na rómska komunita na Slovensku - jej zvyky a pravidlá, identifikáciu autorít v rómskej komunite, na rasovo motivovanú trestnú činnosť – príklady z praxe a možnosti účinnej prevencie a na stratégiu kooperácie polície, samosprávy a rómskej komunity – na komunikačné zručnosti potrebné k nadviazaniu spolupráce s rómskou komunitou. Účastníci kurzu veľmi ocenili možnosť otvorenej diskusie s predstaviteľmi mimovládnej organizácie z prostredia rómskej komunity. Výcviku sa zúčastnilo 29 osôb.

V decembri 2001 sa konalo stretnutie spoločnej pracovnej skupiny MVO a Prezídia Policajného zboru SR so zameraním na riešenie problematiky rasovo motivovaného násilia, na ktorom bola doterajšia spolupráca presnejšie formalizovaná - vznikla komisia. Stretnutia sa zúčastnil aj Minister vnútra SR Ivan Šimko, ktorý spoločným aktivitám MVO a polície vyjadril podporu. O týždeň na to sa na Donovaloch uskutočnilo prvé podujatie pre policajných dôstojníkov a dôstojníčky z praxe z celej SR. Väčšina z nich boli špecialisti pre prevenciu kriminality alebo pracovníci a pracovníčky PZ zaradení

na úseku extrémizmu oddelení násilnej kriminality Krajských riaditeľstiev PZ z Trenčína, Trnavy, Prešova, Nitry, Žiliny, Banskej Bystrice a Bratislavy. Pretože mnohí z nich majú na starosti aj styk s verejnosťou, chodia na školy, pôsobia ako hovorcovia/hovorkyne, kurz bol viac zameraný na ľudské práva v kontexte komunikačných zručností a na metodológiu vzdelávania v oblasti ľudských práv, podiel prevencie v práci polície a jej náplň – identifikáciu problémových okruhov, na ľudské práva a slobody a základné princípy ich aplikácie na komunikácia s verejnosťou, zručnosti potrebné v práci polície a modelové situácie pre nácvik komunikačných zručností, na rasovo motivovanú trestnú činnosť s príkladmi z praxe, na metodológiu a na plánovanie programu ďalších stretnutí. Účastníkom boli tiež distribuované publikácie vydané našou nadáciou Občan a verejná správa, Úvod do Európskeho dohovoru o ľudských právach, Občan a demokracia – Metodická príručka. Výcviku sa zúčastnilo 25 osôb.

Projekt pokračuje v roku 2002 ďalšími vzdelávacími aktivitami a vydaním publikácií pre potreby policajných škooliteľov. Finančne ho podporuje Britské veľvyslanectvo v rámci programu Ministerstva pre medzinárodný rozvoj DFID.

Koordinátorka projektu: Šarlota Pufflerová

Menšinové práva a výcvik v ich obhajovaní (1999 – 2002)

V prvých mesiacoch roku 2001 niektorí účastníci výcvikového programu začali pracovať na príprave svojich modelových projektov. Nadácia im poskytla možnosť uchádzať sa o malý grant. Dostali stručný návod k napísaniu projektu a mali možnosť jeho prípravu konzultovať s koordinátorkou programu. Súčasne boli pripravované zdrojové texty a program pre posledný zo série výcvikových kurzov, ktorý sa uskutočnil vo februári 2001 v Piešťanoch. Okrem tréningu v obhajovaní sme pre účastníkov a účastníčky zorganizovali malú modelovú grantovú súťaž so zámerom priblížiť im proces posudzovania a pridelenia grantov. Zo súťaže vyšli víťazne a boli podporené dva projekty:

Pal Chavore - zameraný na prácu s rómskymi deťmi smerujúcu k rešpektovaniu ich práv väčšinou populáciou v konkrétnej obci na východnom Slovensku (Iva Havrilová, Paula Tomanková) a Obhajovanie a monitoring práv v praxi sociálneho pracovníka - program kooperácie so štátnou správou smerujúcej k zlepšeniu situácie v porušovaní ľudských práv u detí (Jozef Hlavčo). Takto boli účastníci povzbudení nielen k serióznemu zváženiu vlastnej aktivity pri obhajovaní ľudských a menšinových práv, ale aj k podaniu väčšieho vlastného projektu u niektorej donorskej organizácie pôsobiacej na Slovensku.

Výcvik samotný bol vo zvýšenej miere orientovaný na zručnosti v obhajovaní práv a pri občianskom lobingu. V priebehu troch dní boli účastníci vystavení mnohým modelovým situáciám odporovaným z praxe na úradoch verejnej správy. Riešili konfliktné situácie založené na prípadoch zo skutočného života, napr. presvedčiť predstaviteľov samosprávy, aby rokovali o zriadení azylového domu pre týrané ženy. V inej situácii mali pripraviť pre rómskych občanov- ktorým zakázali vstup do obce, kde majú trvalý pobyt - návrh zoznamu inštitúcií, na ktoré sa môžu títo občania obrátiť alebo ktoré by mali konať v ich záujme, i návrh postupu v sekvencii možných krokov. Spôsobilosti vo vyjednávaní si účastníci precvičili na modelovom prípade komunity bývalých väzňov, ktorí sa musia - spolu so

svojim ochrancom kňazom - vysporiadať s množstvom predsudkov a riešiť konflikt s miestnou samosprávou. Ďalšie prípady sa viac alebo menej týkali slobody prejavu a práva združovať sa.

Účastníci si skúsili aj rolu občianskych lobistov v modelových situáciách pripravených psychológmi v spolupráci s právnikmi z ich praxe v rámci projektu poskytovania právnej pomoci realizovaného nadáciou. Obhajovali teda znevýhodnených ľudí (často zároveň príslušníkov menšín) v prípadoch, keď boli porušované ich práva alebo v takých, kde došlo k neprimeranému postupu zo strany verejnej správy - vo väčšine prípadov - v nesúlade s verejným záujmom. Jedným z významných cieľov takýchto aktivít je snaha vyvinúť občiansky tlak na zmenu praxe a stereotypov v rozhodovaní verejnej správy.

Pomerne veľký priestor sme opäť dali metodológii monitorovania ľudských práv. Helsinský výbor pre ľudské práva, našu partnerskú organizáciu z Poľska, vyslala opäť na naše pozvanie ako lektorku Máriu Kedziersku. My sami – spolu s viacerými účastníkmi kurzu – sme tak mali možnosť sa dobre pripraviť na monitorovanie implementácie zákona o prístupe k informáciám, ktoré sme sa rozhodli realizovať v rámci ďalších projektov nadácie. Naším hosťom bol tento krát náš dlhoročný spolupracovník občiansky aktivista, lobista a skúsený tréner z Občianskeho združenia EQ Klub Laco Briestenský, ktorý pomáha pri mediácii konfliktných situácií medzi občanmi a samosprávou, Rovnako má veľa skúsenosti s aj preventívnymi opatreniami v tejto oblasti.

Ďalej sme sa intenzívne zapájali do verejnej diskusie na tému zriadenia inštitúcie verejného ochrancu práv – ombudsmana. Po schválení novely Ústavy SR, v ktorej už je táto inštitúcia aj našim pričinením zakotvená, právnici spolupracujúci v projekte pripravili princípy inštitúcie silného ombudsmana, ktoré boli prezentované na medzinárodnej konferencii poriadanej na túto tému v máji 2001 v Častej Papierničke. Dialo sa tak v úzkej kooperácii s Úradom vlády SR. V ďalších mesiacoch právnici nadácie aktívne spolupracovali na príprave zákona a snažili sa, aby mal budúci ombudsman, čo najväčšie kompetencie, najmä možnosť vstupovať do správneho konania. Spolu koordinátorkou projektu sa v záverečnej fáze kampane otvorene zasadzovali “za silného ombudsmana” a pričínili sa o čo najmasívnejšiu medializáciu tejto témy.

Ďalšie neformálne zoskupenie, v rámci ktorého pôsobili tí istí aktéri z nadácie Občan a demokracia, je iniciatíva Ľudia proti rasizmu. Pomohli sme zorganizovať mnohé pracovné stretnutia tejto skupiny mimovládnych organizácií a prispeli sme ku kampaniam a k iným užitočným aktivitám pripraveným touto iniciatívou – či už radou, našou ľudskou kapacitou alebo rôznymi zdrojovými materiálmi. Koordinátorka projektu prispela aj k viacerým mediálnym výstupom vzdelávacej kampane zameranej na scitlivenie na tému intolerancie, diskriminácie a rasizmu na Slovensku.

V závere roka sme začali pracovať na preklade publikácie našej partnerskej organizácie Minority Rights Group International z Veľkej Británie “Menšiny a účasť na správe vecí verejných”, ktorá bude publikovaná v prvej polovici roku 2002. Túto tému považujeme za zvlášť dôležitú vo volebnom roku a plánujeme aj ďalšie relevantné projekty.

Projekt pokračuje v roku 2002 a je finančne podporený Programom MATRA holandskej vlády a je realizovaný v spolupráci s našou partnerskou organizáciou Minority Rights Group International z Veľkej Británie

Koordinátorka projektu: Šarlota Pufflerová

Právo na každý deň - zriadenie modelovej kliniky na právnickej fakulte s dosahom pre ďalšie komunity (2001 – 2002)

Projekt priamo nadväzuje na výsledky konferencie zameranej na právne kliniky Právo na každý deň i na projekty z predošlého obdobia: Podpora nových foriem vzdelávania na Právnických fakultách a Právo na každý deň. Jeho cieľom je pokračovať v aktivitách smerujúcich k zriadeniu kliník Právo na každý deň na právnických fakultách (v prvom pláne zapojiť do programu Trnavskú univerzitu) a podieľať sa tak na rozvoji klinického vzdelávania na našich univerzitách. V zimnom semestri 2001/2002 bol na Právnickej fakulte v Trnave prvý krát otvorený voliteľný predmet Právna klinika Právo na každý deň.

Ďalším zámerom projektu je súčasne pokračovať vo výcviku, príprave a supervízii študentov práva v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach na vedenie hodín Právo na každý deň pre rôzne komunity (doteraz len stredné školy - učitelia a študenti). Okrem škôl pôsobíme v reedukačných domovoch a nápravno-výchovných zariadeniach.

Projekt je tak symbiózou viacerých komunit, ku ktorým patria študenti práva troch právnických fakúlt, študenti a učitelia v rámci komunity strednej školy, chovanci a vychovávateľia v rámci komunity reedukačných domovov, mladiství odsúdení, stráž a vychovávateľia v rámci komunity nápravno-výchovných zariadení. Osobitnou komunitou, ktorá bude profitovať z projektu získaním nových zručností - veľa získa a môže sa inšpirovať i vzájomnou výmenou skúseností - sú predstavitelia klinického vzdelávania na slovenských právnických fakultách.

Študenti práva získavajú vedením hodín o práve na každý deň prax, ktorá je veľmi cenná pre ich budúcu prácu právnika. Cieľové skupiny jednotlivých komunit formou rôznych hier a simulácií získavajú vedomosti z oblasti práva, ktoré sa im zídu v bežnom živote. Jednotlivé právne témy sú vybrané s prihliadnutím na špecifiká tej ktorej komunity.

Zavedenie kliniky práva na každý deň ako aj iných právnych kliník si vyžaduje od právnických fakúlt presadiť nový prístup k vzdelávaniu budúcich právnikov. Klinické vzdelávanie dáva študentom práva možnosť overiť si svoje znalosti v situáciách, ktoré sú analogické ich budúcej práci právnika. Vždy je kladený dôraz na supervíziu (dohľad nad prácou študentov práva), ktorá musí byť dôsledná. Význam supervízie na klinike je v tom, že študenti práva majú možnosť svoje vedomosti a zručnosti konfrontovať s právníkom, ktorý má v danej oblasti primerané skúsenosti. Klinika Práva na každý deň si vyžaduje aj úzku a pravidelnú spoluprácu s príslušnou komunitou, s ktorou študenti práva pracujú a pripravujú pre ňu jednotlivé hodiny práva na každý deň.

Klinika práva na každý deň dáva študentom práva možnosť zlepšovať svoje zručnosti v ústnom prejave a argumentácii na nimi vedených hodinách. Okrem toho si lepšie osvojujú právne vedomosti. Je všeobecne známe, že najväčší efekt pri učení dosahujeme vtedy, ak sa snažíme učivo vysvetliť niekomu inému. Napríklad pre študenta práva je veľkým prínosom, ak sám má možnosť viesť krátke simulované pojednávanie na strednej škole. Uvedomí si takto jednotlivé súvislosti v procese a lepšie sa mu budú „nabaľovať“ ďalšie vedomosti na už zažitú, odučenú modelové pojednávanie.

Klinika práva na každý deň bola prvýkrát zriadená v roku 1976 v Spojených štátoch amerických pri Georgetown University vo Washingtone pod vedením profesora Ricka Roe. Má bohaté dlhoročné skúsenosti s vedením a rozvojom tejto kliniky (okrem programov pre väznice a stredné školy rozbehol

viaceré programy pre nezamestnaných, bezdomovcov, zriaďuje v súčasnosti špeciálnu strednú školu so zameraním na právo na každý deň). Trojmesačná stáž od marca do júna 2001 na spomínanej univerzite, ktorú absolvovala koordinátorka projektu, priniesla možnosť aktívne sa zúčastniť v jeho programe, inšpirovať sa jeho skúsenosťami a navrhnuť modely kliniky práva na každý deň primerané pre jednotlivé právnické fakulty na Slovensku.

Počas predchádzajúceho roka sa vytvorili tri funkčné centrá regionálnej koordinácie programu Práva na každý deň. V Bratislave, kde je aj sídlo nadácie, pôsobí Mária Kolíková. V Banskej Bystrici a Košiciach pôsobia regionálne koordinátorky Jana Debrecéniová (študentka práva v Banskej Bystrici) a Daniela Telepková (absolventka práva). Kým nebudú zriadené kliniky Práva na každý deň na všetkých právnických fakultách, úsilím každého z centier je realizovať program Práva na každý deň aj bez inštitucionálnej podpory príslušnej právnickej fakulty. Od septembra roku 2000 organizujeme v našich centrách stretnutia so študentmi práva, ktorí majú záujem pôsobiť v programe. Na týchto stretnutiach majú možnosť zažiť si, ako prebieha hodina práva na každý deň napr. na strednej škole. Aby bol postup jednotlivých centier zosúladený, vytvárame možnosti vzájomne si vymieňať skúsenosti. Snažíme sa zefektívniť komunikáciu medzi jednotlivými centrami i ďalšími potenciálnymi partnermi prostredníctvom pravidelných stretnutí a e-mailového spojenia.

Študenti práva si pripravujú jednotlivé hodiny pod supervíziou príslušného koordinátora. Sú vedení k tomu, aby si priebežne viedli denník o odučených hodinách na strednej škole, či v inej komunite. Supervízia nad prácou študentov práva je zabezpečovaná v spolupráci s prizvanými odborníkmi z oblasti práva i psychológie, ktorí sú už dlhoročne zapojení do našich vzdelávacích programov. Psychológov považujeme za vhodných odborníkov najmä na konzultácie a tréningy týkajúce sa práce so skupinou, skupinovú dynamiku či celkového použitia interaktívnych metód vo vyučovacom procese.

Program Práva na každý deň sme doteraz realizovali len v rámci komunity strednej školy v priamej nadväznosti na aktivity projektu Konštitucionalizmus v strednej a východnej Európe, v rámci ktorého sme od roku 1995 do roku 2001 organizovali viaceré vzdelávacie podujatia (tréningové kurzy, workshopy, letné školy) s učiteľmi stredných škôl s tematickým zameraním na ústavnosť, ľudské práva, právny štát a jednotlivé špecifické oblasti ako trestný proces a občiansky proces. Tieto tréningy boli zamerané na novú metodológiu vyučovania právneho obsahu – participatívne techniky – a boli vedené interaktívnym spôsobom v spolupráci s právnikmi a psychológmi. Keďže zo strany učiteľov a učiteliek i metodických centier je stály záujem o aktivity tohto typu, chceme v tréningoch pre učiteľov pokračovať i naďalej v spolupráci so študentmi práva. V posledných dvoch rokoch sme tento model vyskúšali a uplatňovali k obojstrannej spokojnosti učiteľov stredných škôl i študentov práva a prepájame ho s rozvíjajúcim sa programom právnych kliník.

V rámci projektu sme doposiaľ realizovali osem jednodňových tréningov pre učiteľov stredných škôl, ktorí učia najmä občiansku náuku či náuku o spoločnosti. Tieto tréningy sú zamerané okrem oblasti ľudských práv aj na nové témy v rámci cyklu Občan a verejná správa (samospráva, správne právo, prístup k informáciám a pod.) ako i na overenie novej metodologickej príručky pre učiteľov vydanej v spolupráci s Nadáciou otvorenej spoločnosti ako súčasť tzv. street law manuálov. Na týchto stretnutiach majú študenti práva opäť možnosť nadviazať spoluprácu s konkrétnymi učiteľmi stredných škôl.

Komunita študentov stredných škôl je najčastejšie oslovovanou cieľovou skupinou v rámci projektu. Študenti práva pre nich pravidelne pripravujú hodiny práva na každý deň v rámci dohody s učiteľmi

stredných škôl. Priestor na vyučovanie takýchto hodín študenti práva získavajú v rámci hodín občianskej náuky alebo náuky o spoločnosti, príp. tzv. spoločensko-vedného seminára.

Spolupracujeme s tými strednými školami, ktoré prejavia záujem o aktívnu účasť v programe Práva na každý deň. V súčasnosti je spolupráca rozbehnutá s viacerými strednými školami. Z posledných výstupov od učiteľov stredných škôl vyplýva, že záujem z ich strany je väčší ako počet študentov práva pripravených na takúto spoluprácu (získované dotazníkmi). Študenti práva vedú hodiny pre študentov stredných škôl priebežne počas celého školského roka.

Reedukačné domovy predstavujú novú komunitu - vychovávateľov i chovancov - o ktorú sme program v roku 2001 rozšírili. Predbežne prejavili záujem o spoluprácu tri takéto zariadenia v Záhorskej Bystrici, Košiciach-Šaci a v Lietavskej Lúčke. V roku 2001 sme realizovali tri tréningy pre chovancov vo všetkých troch. Boli tematicky zamerané na základné ľudské práva a slobody. V budúcom roku ponúkame podobné tréningy pre vychovávateľov.

Podarilo sa nám úspešne nadviazať kontakt s Generálnym riaditeľstvom Zboru väzenskej a justičnej stráže. Výsledkom je písomná dohoda o dlhodobej spolupráci našej nadácie s Generálnym riaditeľstvom ZVJS pri tvorbe a realizácii vzdelávacích programov s dôrazom na oblasť ľudských práv. Cieľovou skupinou sú najmä vychovávateľa v nápravno-výchovných zariadeniach. Po viacerých pracovných stretnutiach v nadácii i na Generálnom riaditeľstve sa v máji 2001 uskutočnil prvý tréning vo väznici v Hrnčiarovciach, ktorého sa zúčastnilo 20 vychovávateľov a vychovávateľiek z nápravno-výchovných ústavov z Dubnice, Chrenovej pri Nitre, Želiezoviec, väzenskej nemocnice v Trenčíne, strednej školy ZVJS v Nitre i zo samotných Hrnčiaroviec. Zámerom výcviku bolo zistiť s akými problémami sa vychovávateľa a vychovávateľky vo svojej práci stretávajú, aby sme naplánovali ďalšie tréningy podľa ich reálnych potrieb. Súčasne sme im prezentovali metódy práce, ktoré im môžeme v ďalšom výcviku ponúknuť spolu s ľudsko - právnym obsahom, ktorým budú sýtené. Ďalší výcvik sa uskutočnil v novembri 2001 školskom zariadení ZVJS v Nitre.

V októbri 2001 sa mimo plánu na podnet Generálneho riaditeľstva ZVJS v rámci odbornej prípravy vrcholového manažmentu uskutočnilo v Nitre trojdňové vzdelávacie podujatie pre skupinu zástupcov riaditeľov nápravno-výchovných zariadení. Tematicky bolo zamerané na vplyv judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva na zmenu praxe v ústavoch, ochranu ľudských práv v systéme OSN, agresivitu, osobnostnú patológiu a terorizmus. Súčasťou akcie boli modelové situácie na prezentované témy.

Hlavným spoločenským prínosom projektu je na jednej strane zvyšovanie právneho vedomia v jednotlivých komunitách. Na druhej strane s tým súvisí uvedomenie si zodpovednosti za svoje činy - stredoškolačka, chovanca či odsúdeného - i uvedomenie si svojho miesta v spoločnosti ako občana. Rovnako však i pochopenie zodpovednosti štátu a verejných činiteľov, ak nedodržiavajú základné pravidlá, o ktoré sa opiera organizácia občianskej spoločnosti a na ktorých stojí právny štát. Na druhej strane prínosom tohto projektu je postupné zavedenie zmeny do vzdelávania na právnických fakultách, ktoré je dlhodobo neudržateľné v súčasnej podobe. Je najvyšší čas zaviesť na právnické fakulty klinické vzdelávanie, ktoré dáva študentom práva možnosť získať počas štúdia určitú prax aj širšiu a primeranú profesionálnu výbavu. Jedným z vedľajších prínosov projektu je zblíženie cieľových skupín jednotlivých komunit zapojením do spoločného projektu.

Rok 2001 považujeme v rozvoji programu Práva na každý deň na Slovensku za prelomový. Od marca bola jedna z koordinátoriek projektu na štvormesačnej stáži u profesora Richarda Roe na Georgetown University Law Center vo Washingtone. Po jej návrate v septembri 2001 bola zriadená Klinika Práva

na každý deň na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity podľa modelu Street law kliniky vo Washingtone. Nadácia uzatvorila zmluvu o spolupráci s Generálnym riaditeľstvom Väzenskej a justičnej stráže SR pri realizácii vzdelávacích programov a rozšírila vzdelávací program o ľudských právach - a iných právach potrebných pre každého nášho občana - na ďalšie cieľové skupiny. V tomto smere chceme vo svojej práci pokračovať aj v roku 2002.

V spolupráci s Nadáciou otvorenej spoločnosti bola vydaná Metodická príručka pre učiteľov **Právo na každý deň**, ktorú autorsky pripravila Jana Debrecéniová za supervízie Ladislava Briestenského a Jána Hrubalu. Projekt finančne podporuje Nadácia otvorenej spoločnosti – OSF. Na vydanie metodické príručky prispela aj Street Law Inc.

Koordinátorky projektu: Mária Kolíková, Šarlota Pufflerová

Jesenná škola Ľudských práv 2001

V rámci programu Budúci právnici za ľudské práva (v priamej nadväznosti na predchádzajúce ročníky Jarných a Letných škôl Ľudských práv z roku 1997/ 98/ 99 a 2000) sme už tradične v spolupráci s Centrom pre podporu miestneho aktivizmu zorganizovali Jesennú školu Ľudských práv. Prebiehala počas siedmich novembrových dní a bola určená pre študentov práva, ktorí absolvovali minimálne šesť semestrov na niektorej z právnických fakúlt na Slovensku. Jesennej škole predchádzali úvodné stretnutia pre záujemcov, na právnických fakultách v Banskej Bystrici a Bratislave.

Škola Ľudských práv vytvorila študentom práva priestor na riešenie prípadových štúdií týkajúcich sa ľudských práv, simulovanie občianskeho a trestného súdneho pojednávania a tréningovanie svojich zručností špecifických pre budúcu prácu právnika (napr. právna analýza) i všeobecne potrebných (napr. ústny prejav, argumentácia). Obohatením programu boli zaujímaví hostia pôsobiaci v právnej oblasti, ale aj hostia z iných oblastí spoločenského života.

Jednotlivé aktivity, ktoré boli pripravované pre účastníkov školy, priamo súvisia s porušovaním ľudských práv na Slovensku a využívaním prostriedkov právnej ochrany v rámci medzinárodných orgánov. Aktivity sa týkali najmä: postavenia občana v správnom, stavebnom a územnom konaní, postavenie občana v občianskom a trestnom súdnom konaní, preskúmania rozhodnutí orgánov štátnej správy súdmi, oprávnenosti zásahov príslušníkov polície SR, aplikácie medzinárodných dohovorov v oblasti ľudských práv.

Na školy Ľudských práv boli aj v predošlom období prizývaní zaujímaví domáci i zahraniční hostia. Doteraz sa škôl zúčastnili napríklad Ľudovít Bradáč zo Združenia Sudcov Slovenska, JUDr. Ladislav Briestenský (právnik na obecnom úrade v Pezinku), Mark Chernaik (právnik z Enviromental Law Alliance Worldwide, Oregon), JUDr. Ján Havlát (advokát), Doc. JUDr. Peter Kresák, CSc. (vysokoškolský učiteľ), Prof. David Mc Quoid Mason (vysokoškolský učiteľ z právnickej fakulty v Durbane, Južná Afrika), Juraj Zamkovský (Centrum pre podporu miestneho aktivizmu), Viktor Nižňanský (splnomocnenec vlády pre decentralizáciu), JUDr. Daniel Šváby (sudca Ústavného súdu SR), Ján Šikuta (Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov), a mnohí ďalší významní hostia.

Na poslednej Jesennej škole 2001 sme mali možnosť privítať Sawkata Choundhuryho z Amnesty International, ktorý sa vo svojej prezentácii venoval najmä kultúrnym a rasovým predsudkom, Richarda Drutarovského, ktorý sprostredkoval vlastnú skúsenosť s postupmi štátnych orgánov pri

vysídľovaní a vyvlastňovaní majetkov obyvateľov SR a Juraja Smatanu, ktorý sa ako aktivista občianskeho združenia zasadzuje o riadne uplatňovanie procesu EIA na Slovensku.

Vzdelávanie študentov práva prostredníctvom aktívnej participácie sa opätovne osvedčilo a o túto aktivitu, ako aj o témy škôl ľudských práv je naďalej záujem. Toto konštatovanie vyplýva aj z vyjadrení študentov počas záverečnej diskusie Jesennej školy 2001. Študenti prejavili záujem aj o ďalšie nadväzné stretnutia podobného charakteru.

Projekt Budúci právnici za ľudské práva, v rámci ktorého sa Jesenná škola uskutočnila, je realizovaný s finančnou podporou Nadácie otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation.

Koordinátorka projektu: Marcela Mezianová

Konštitucionalizmus v strednej a východnej Európe (1995 – 2002)

Hlavné vzdelávacie aktivity tohto projektu dlhodobo realizovaného nadáciou v roku skončili v roku 2000. Spolupráca s metodologickými centrami v Banskej Bystrici, Prešove a v Bratislave i tréningy pre učiteľov však pokračujú v rámci ďalších našich projektov. V roku 2001 Nadácia Občan a demokracia širšom kontexte programu Konštitucionalizmus v strednej a východnej Európe vydala alebo pripravila na vydanie tri nové publikácie.

Základným predpokladom rozvoja demokracie a občianskej spoločnosti je štát, ktorého právny poriadok je spravodlivý, čiže priznáva každému to, na čo má nárok. V takomto – právnom štáte - platí právny poriadok a nie vôľa jednotlivých osôb a právo platí aj pre orgány verejnej moci a verejnej správy. Nad všetkým prevláda potreba presadzovať výsledky konsenzu medzi väčšinou a menšinou, inými slovami nie rozhodnutia väčšiny, ale rozhodnutia, ktoré sú lepšie pre celú spoločnosť. Tieto a iné základné princípy demokracie a ústavnosti predostrela publikácia Petra Kresáka a kolektívu autorov Občan a demokracia vydaná našou nadáciou v roku 1997 v rámci tohto projektu. Kniha **Občan a verejná správa** od autorského kolektívu vedeného Jozefínou Machajovou nadväzuje na predošlú svojim charakterom i obsahom. Publikácia je určená najmä učiteľom a učiteľkám, dá sa však predpokladať, že si rovnako ako predošlá nájde širší okruh čitateľov. Vydanie oboch publikácií bolo motivované potrebou výchovy mladých občanov a občianok k prevzatíu zodpovednosti, k participácii na veciach verejných, k uvedomeniu si vlastných ľudských a občianskych práv a k rešpektovaniu ľudských a občianskych práv iných. V rámci projektu sme pripravili aj komplementárne metodické príručky, ktoré sú účinnou pomôckou pri osvojovaní si nových právnych obsahov interaktívnym a participatívnym spôsobom. Takýto prístup k učeniu podporuje nielen rozvíjanie právneho vedomia, ale rovnako pomáha rozvíjať aj komunikačné zručnosti.

Oblasť verejnej správy zahŕňa množstvo rôznych profesií. Ich spoločnou charakteristikou je služba verejnosti. Okrem iného to znamená, že zamestnanci vo verejnej správe majú spoločný súbor vzťahov k ústave, zákonom a iným právnym normám, s ktorými operujú, i k spoločnosti ako celku, ku skupinám občanov alebo k jednotlivým občanom či občiankam. Našou publikáciou sa snažíme otvoriť možnosti pre všetkých, ktorí chcú tieto vzťahy nielen spoznať, ale i zlepšovať a meniť.

Požiadavky na modernizáciu terajšej verejnej správy vznikajú nielen v dôsledku integračného európskeho úsilia našej republiky, ale predovšetkým ako reakcia na nápadný nepomer medzi rastúcimi verejnými výdavkami na chod verejnej správy a jej relatívne nízkymi výkonmi, ktoré navyše stále ešte

vtláčajú vzťahom občan – úrad pečať nadradenosti úradu nad potrebami a záujmami občana, tabuizovania verejnej správy, byrokracie, malej informovanosti verejnosti a celkového odklonu od progresívnych tendencií tvoriacej sa občianskej spoločnosti.

Zámerom publikácie *Občan a verejná správa* je reagovať na potrebu informovať širokú verejnosť o základoch verejnej správy v podmienkach Slovenskej republiky tak, ako na základe ústavy a zákonov funguje v súčasnosti. V úvodných všeobecných kapitolách sa najprv sprehľadňujú základné pojmy, akými sú verejná správa, štátna správa a samospráva. Rozsiahlejšia kapitola o jej formách a činnosti predstavuje významnú súčasť publikácie. Pre občana má tento prehľad význam v tom, že len úkony vykonané v určitých zákonom požadovaných alebo umožňovaných formách môžu mať preňho právne dôsledky. Sprístupňujú sa tu zároveň základné právne prostriedky ochrany pred nesprávnymi, nezákonnými a protiústavnými správnymi úkonmi.

Autori sa v osobitnej časti pokúsili na príklade trinástich správnych odvetví priblížiť občanovi platný právny stav pri výkone vnútornej správy, správy obrany, správy školstva i správy kultúry, policajnej správy i justičnej správy a ďalších odvetví. Zaradenie tejto časti do publikácie znamená výrazné obohatenie jej obsahu. Veď občan neprichádza do kontaktu s verejnou správou všeobecne, ale vždy konkrétne, a to žiak pri prijímaní na školu, snúbenci pri vybavovaní sobášneho aktu, živnostníci pri vybavovaní živnostenského oprávnenia alebo dôchodcovia pri poberaní dôchodku. Občan nezostáva voči správnomu orgánu bezmocný, ak má aspoň základné vedomosti o možnostiach uplatňovať právne nástroje na ochranu svojich práv. Preto témy o právnych zárukách, o kontrole a o zodpovednosti vo verejnej správe nachádzajú v publikácii väčší priestor v porovnaní s témami o štátnej službe, o správnych procesoch a o základoch európskeho správneho práva.

Metodická príručka k publikácii *Občan a verejná správa* je editorsky spracovaná Ivanom Rapošom. Metodiky autorsky pripravili psychológovia a komentáre k nim právnici, ktorí spoločne viedli výcviky pre učiteľov a učiteľky stredných škôl. Učiteľ môže prirodzene zvoliť aj klasický spôsob odovzdávania poznatkov - prednášku alebo výklad. Vtedy sa môže zaobiť bez podobnej metodickéj príručky. Ak sa však rozhodne pre participatívne učenie, môže práve pomocou niektorej metodiky z našej príručky vzbudiť u žiakov záujem o danú tému, urobiť ju atraktívnejšou a ľahšie rozprúdiť diskusiu v skupine rovesníkov, čo má často omnoho väčší a trvácnejší efekt pri osvojovaní tak komplexných poznatkov ako sú témy viažuce sa na ústavnosť, ľudské práva či verejnú správu našej krajiny. Pomocou metodík z príručky strácajú abstraktnosť a získavajú konkrétny, živý a použiteľný obsah i význam.

Predpokladom efektívnej práce učiteľa alebo lektora je paralelné používanie oboch publikácií – tej so zdrojovým teoretickým textom i tej, ktorá priraduje k jednotlivým témam praktické metodiky a techniky. Ku každej z nich je v príručke detailný návod i návrh, kam by sa mala uberať diskusia v skupine študentov, aby z metodiky bolo možné vyťažiť čo najviac užitočného a rukolapného materiálu k príslušnej téme. Komentár psychológa upozorňuje na prípadné úskalía použitia konkrétnej techniky s metodickým usmernením pre učiteľa či lektora. Užitočným referenčným rámcom i zdrojom právnych informácií a postrehov sú komentáre právnika na konci každej techniky.

Úvod do Európskeho dohovoru o ľudských právach z anglického originálu (*An Introduction to the European Convention on Human Rights*, 3rd edition, Forfattaren och Iustus Forlag AB, 3 uppl, Uppsala, 1998) preložili Radoslav Procházka, Silvia Šujanová a Jana Plulíková. Iain Cameron je profesorom medzinárodného práva na Univerzite v Uppsale vo Švédsku. Po dohovore s vydavateľom bola časť o švédskom práve nahradená kapitolou o slovenskom práve a Dohovore. Jej autormi sú

Bohuslav Repík (člen Legislatívnej rady vlády SR), Ján Šikuta (právnik Úradu vysokého komisára pre utečencov OSN) a Ján Kľučka (sudca Ústavného súdu SR).

Kniha vysvetľuje pôvod, štruktúru a fungovanie systému ochrany ľudských práv vytvoreného Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Analyzuje zloženie a funkcie nového Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý bol zriadený, keď Protokol 11 Dohovoru nadobudol účinnosť. Objasňuje rozsah práv a slobôd stanovených Dohovorom odkazmi na precedentné právo Európskeho súdu pre ľudské práva. Vysvetľuje tiež, aký dopad má Dohovor na slovenský právny poriadok a na právo Európskeho spoločenstva. Čitateľa, ktorý by sa chcel otázkam ľudských práv nastoleným v súvislosti s Dohovorom venovať detailnejšie, kniha podrobne sprevádza i zdrojmi výskumu a ponúka mu potrebnú metodológiu. Publikácia je venovaná predovšetkým študentom správneho práva, medzinárodného práva a politológie, môže však poslúžiť i advokátom, žurnalistom, ale aj iným odborníkom, ktorí majú záujem vniknúť hlbšie do tejto problematiky.

Projekt spolu s vydaním publikácií finančne podporila americká nadácia Pew Charitable Trusts a bol koordinovaný na medzinárodnej úrovni Americkou radou učených spoločností (ACLS).

Koordinátorka projektu: Šarlota Pufflerová

Slovensko a NATO – cyklus krátkych televíznych rozhovorov (2001)

Projekt sme realizovali od augusta, rozhovory boli vysielané od septembra do decembra 2001. Jeho cieľom bolom motivovať a rozprúdiť verejnú diskusiu o ochrane hodnôt demokracie a slobody, zdieľaných demokratickým spoločenstvom štátov, pokúsiť sa eliminovať predsudky, prežívajúce ešte z čias totality a všeobecne zvýšiť informovanosť občanov o pozitívach vstupu do NATO,

Išlo o cyklus 32 krátkych trojminútových televíznych rozhovorov na tému "Prečo NATO?", ktoré moderovala Ľuba Lesná. Boli vysielané štyrikrát týždenne (dve premiéry a dve reprízy) v slovenskej televízii. Jej hosťami boli striedavo ľudia s odbornými vedomosťami, s vysokou mierou popularity u verejnosti, politici či predstavitelia mimovládnych organizácií, napr. Marek Benedik, Ján Figeľ, Marian Gula, Oľga Gyárfášová, Matej Landl, Peter Lipa, Monika Murová, Ivo Samson, Július Satinský, Emília Sičáková, Štefan Skrúcaný, Jozef Stank, František Šebej, Peter Weiss...

Na základnú otázku odpovedali krátko a divácky prístupne. Každý z respondentov z vlastného pohľadu artikuloval spoločné hodnoty členských štátov Severoatlantickej aliancie i dôvody kladného vnímania vstupu SR. Jednotliví respondenti boli vopred oslovení a mali tak dostatok času na prípravu a formuláciu presných argumentov. Samotné nakrúcanie nebolo ich monológom. Ľuba Lesná do ich výpovede vstupovala s doplňujúcimi otázkami, protiargumentami odporcov, čím vznikali živé rozhovory na tému "Prečo NATO". Pretože našou snahou bolo krátko, hutne a prirodzene artikulovať podstatné informácie a argumenty, z takto nakrúteného dlhšieho rozhovoru sa dodatočne strihom vyberali podstatné myšlienky a repliky.

Túto formu vzdelávacej a informačnej kampane sme zvolili najmä preto, že je výzvou k diskusii a podnecuje ju. Navyše kumuláciou a opakovaním argumentácie z úst rôznych autorít sa môže efektívne zvýšiť informovanosť a predovšetkým osvojenie si jednotlivých argumentov a hodnôt, ktoré formujú kladný postoj k vstupu do NATO.

Tematickú osnovu rozhovorov tvorili tieto okruhy: podmienky vstupu do NATO, vysporiadanie sa s mýtami o samotnom NATO, o pripravenosti Slovenska na vstup či o výhodách vstupu. Respondenti v rozhovoroch vysvetľovali, že nejde o diktát, ale o dobrovoľné podmienky pre krajiny, ktoré aspirujú stať sa členským štátom a objasňovali aké sú podmienky členstva. Pokúsili sa vysporiadať s mýtami o tom, že NATO a Varšavská zmluva boli rovnocennými zoskupeniami a so zánikom Varšavskej zmluvy malo zaniknúť aj NATO, s mýtami o zmysluplnosti neutrality, o zániku možného ohrozenia Slovenska, i o tom, že Slovensku stačí integrovať sa do Európskej únie, že európska bezpečnostná politika môže nahradiť washingtonskú zmluvu, o strate suverenity po vstupe do NATO, rovnako ako o tom, že vstupom sa pre Slovensko zmení iba to, že po dlhoročnom diktáte Moskvy nastane diktát Washingtonu, že vstup do NATO nás bude stáť veľa peňazí, ktoré by sme ušetrili, keby sme tam nevstúpili a že NATO nás môže zatiahnuť do konfliktu. Sústredili sa na históriu a súčasnú rolu NATO, politickú a spoločenskú pripravenosť Slovenska, pripravenosť armády pre vstup a oboznámili divákov s tým, čo všetko musia vojenské zložky vykonať, aby mohlo byť Slovensko členským štátom NATO .

Hovorili tiež o výhodách vstupu v kategóriách hodnotových, morálnych, civilizačných, čiže o tom, že členstvo nám umožní prístup k technológiám, informáciám, investíciám, že členstvo automaticky zaraďuje krajinu do prostredia, ktoré má stabilizačný charakter, že transatlantické spoločenstvo, americká prítomnosť v Európe je ešte stále hodnotovým faktorom a navyše transatlantické spojenectvo Európe pomáha aj v jej obrane. Európa napriek všetkému nikdy neinvestovala do svojej obrany efektívne a je bez Ameriky v podstate bezbranná.

Projekt bol finančne podporený Ministerstvom zahraničných vecí SR v rámci Koncepcie zvýšenia informovanosti verejnosti pred vstupom SR do Severoatlantickej aliancie.

Koordinátorka projektu: Luba Lesná

Zvyšovanie uvedomenia verejnosti o otázkach sexuálnych menšín (2001 – 2002)

Koncom roku 2001 začala realizácia projektu, ktorý má napomôcť k zvýšeniu uvedomenia verejnosti o sexuálnych minoritách. V rámci projektu bol v novembri vytvorený tím profesionáliek a profesionálov, ktorí sa už viacero rokov zaoberajú témou sexuálnej orientácie a postojov k sexuálnym minoritám. Tento tím sa od novembra pravidelne stretáva s cieľom pripraviť publikáciu o sexuálnej orientácii, ktorá má slúžiť ako študijný materiál pre pedagógov stredných a vysokých škôl i vysokoškolských študentov, pre odborníkov z oblasti duševného zdravia, médií, polície, väzenstva, ale aj pre širšiu laickú verejnosť.

Pripravovaná publikácia bude poskytovať základný teoretický a metodologický rámec v otázkach sexuálnej orientácie a postojov majority k sexuálnym minoritám. V súčasnosti nie sú dostupné primerané a aktuálne texty k danej problematike v slovenskom jazyku. Súčasťou publikácie je tiež metodická časť, ktorá poskytne profesionálom nástroje na interaktívne a diskusné formy vzdelávania študentov a verejnosti v oblasti sexuálnych minorít.

V decembri bol realizovaný prvý z troch workshopov pre vysokoškolských študentov "helperských odborov" (konkrétne pre študentov 4. ročníka psychológie Filozofickej fakulty UK), ktorého cieľom bolo jednak sprostredkovať študentom aktuálne informácie o sexuálnej orientácii a možných prejavoch homofóbie v rámci poradenského, či terapeutického procesu a tiež zistiť funkčnosť niektorých z pripravovaných metodík na výučbu tém sexuálnej orientácie. Obdobné dva workshopy budú ešte

v tomto akademickom roku realizované pre vysokoškolských študentov sociálnej práce a špeciálnej pedagogiky na bratislavských vysokých školách v spolupráci s pedagógmi jednotlivých katedier. Medzi účastníkmi workshopov plánujeme vytipovať aktivistov, dobrovoľníkov, ktorí budú v rámci svojich domovských regiónov aktívne rozširovať od nás získané materiály i poznatky a spolupracovať s učiteľmi stredných škôl pri príprave hodín sexuálnej výchovy v oblasti homosexuality.

V rámci projektu budú realizované aj tri poldňové tréningy pre stredoškolských učiteľov sexuálnej výchovy, ktoré budú prebiehať v spolupráci s Metodickými centrami v troch regiónoch Slovenska (Prešov, Banská Bystrica, Bratislava). Prostredníctvom osvojenia si interakčných a participatívnych metód získajú učitelia základné poznatky o sexuálnej orientácii a homofóbii a zručnosti potrebné pri prezentácii tak citlivých tém stredoškolským študentom. Účastníci tréningov dostanú zároveň pripravovanú publikáciu. Zvyšné publikácie budú distribuované do metodických centier, knižníc a budú tiež poskytnuté ostatným záujemcom z odborných kruhov.

V záverečnej fáze projektu je naplánovaná odborná i tlačová konferencia, ktorých cieľom je jednak predstaviť publikáciu o sexuálnej orientácii odbornej i laickej verejnosti a tiež vytvoriť priestor na diskusiu o formách marginalizácie sexuálnych minorít zo strany spoločenských inštitúcií, vrátane školstva a zdravotníctva.

Projekt Zvyšovanie uvedomenia verejnosti v otázkach sexuálnych minorít je realizovaný s podporou Holandského veľvyslanectva v rámci programu MatraKaP.

Koordinátorka projektu: Sylvia Ondrisová

Finančná správa za rok 2001

PRÍJMY

A. Príjmy projektov (Granty)	6 003 745,03
Nadácia otvorenej spoločnosti - OSF	1 966 639,45
American Council of Learned Societies	342 293,87
Minority Rights Group International - MATRA	2 056 969,14
Council of Europe - CBM	152 372,99
Nadácia pre podporu občianskych aktivít	625 000,00
Ekopolis - Tvoja zem	250 000,00
Ministerstvo zahraničných vecí - PROMEDIA	497 856,00
Britské veľvyslanectvo - DFID	111 735,88
Holandské veľvyslanectvo - MATRA	877,70
B. Príjmy nadácie	712 703,40
Úroky z peňažných vkladov	203 613,28
Výnosy spôsobené kurzovými rozdielmi	429 594,39
Mimoriadne výnosy	30 920,63
Výnos z prenájmu	2 000,00
Príležitostný predaj kníh	36 575,10
Tržby z predaja služieb	10 000,00
C. Prenos nevyčerpaných prostriedkov z roku 2000	3 662 003,39
Príjmy celkom	10 378 451,82

VÝDAVKY

A. Náklady na projekty	5 992 674,57
a) Mzdové náklady	2 011 692,05
Mzdy	1 958 394,90
Sociálne zabezpečenie	53 297,15
b) Prevádzkové náklady projektov	3 990 982,52
Odpisy	550 339,05
Komunikačné náklady projektov	330 276,20
Prenájom priestorov pre projekty	600 718,77
Školenia, semináre projektov	232 875,00
Cestovné projektov	300 893,63
Ostatné náklady projektov	210 946,01
Ostatné služby v rámci projektov	187 585,29
Organizovanie vzdelávacích akcií - publikačná činnosť	256 799,97
Posudková poradenská činnosť, lektorovanie	1 301 900,00
Náklady spojené s výkonom civilnej služby	18 648,60
B. Náklady na správu nadácie	379 378,40
Ostatné poplatky, služby	37 129,66
Kurzové rozdiely	329 676,24
Poskytnuté príspevky	12 572,50
Výdavky spolu:	6 382 052,97

Stav a pohyb majetku

k 1. 1. 2001	2 410 970,60
k 31. 12. 2001	2 911 992,94
Pohyb majetku	501 022,34

Príloha k finančnej správe za rok 2001

Správa nadácie – najviac 15% z ročného obratu

Obrat roku 2001	10 378 451,82
15 % z obratu roku 2001	1 556 767,77
Na správu nadácie bolo v roku 2001 účtované	409 344,10

Záver

Rok 2002 sa ponese v duchu prijatia nového nadačného zákona, ktorý znamená viaceré zásadné zmeny vo fungovaní nadácií. V roku 1997 naša nadácia už jednou transformáciou prešla, ďalšiu má v blízkej dobe pred sebou. Bude pre ňu obdobím inštitucionálneho rozvoja, kreovania novej správnej rady, budovania nových kapacít a dlhodobého plánovania.

Budeme aj naďalej pokračovať v rozbehnutých projektoch - monitorovaním uplatňovania zákona o slobodnom prístupe k informáciám v samospráve i štátnej správe, vzdelávacími programami tvorenými aj realizovanými v spolupráci s policajným zborom, zborom väzenskej a justičnej stráže i tromi metodickými centrami pre ďalšie vzdelávanie učiteľov. Budeme sa snažiť o užšie prepojenie so všetkými právnickými fakultami na Slovensku a budeme si tiež pozorne všímať ako rozbieha svoj úrad nový ombudsman. Vydáme nové publikácie.

Rok 2002 je i volebným rokom. Občania a občianky budú mať opäť možnosť ukázať, že sa nielen zaujímajú o veci verejné, ale chcú o nich zodpovedne rozhodovať. Z mimovládnej a nestraničkej pozície sa chceme pričiniť, aby išli k volebným urnám čo najlepšie informovaní, v čo najväčšom počte a naplnili tak svoje ústavné právo zodpovedne rozhodnúť o svojej politickej reprezentácii pre budúce volebné obdobie. Chceme pomôcť upriamiť pozornosť mediálnej sféry v predvolebnom období na ľudsko-právne témy, ktoré sú našou doménou.